

Antti Mäntymaa

PIKKUTUHMAA AAMUTUIMAAN – sukupuoli ja seksi radion aamuohjelmissa

Median sukupuoliesityksiin kohdistuu nykyään paljon kriittisiä katseita, mutta radio on saanut olla sukupuolittunut kaikessa rauhassa. Näin siitä huolimatta, että esimerkiksi radion aamuohjelmat vaikuttavat heteronormatiivisilta ja ajoittain suorastaan seksistisiltä. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on kolme aamuohjelmaa nuorten tai nuorten aikuisten suosimilla formaattiradiokanavilla.¹

Kun Kiss FM rantautui Ouluun 1990-luvun puolivälissä ja toi arkiaamuihin *Aamutiiminsä*, uusi tulokas sai kaveripiirissäni innostuneen vastaanoton. Meille murrosiän kynnyksellä olleille nuorille ei ollut aiemmin tullut mieleenkään kuunnella radiota aamuisin, mutta vapautunut ja rento tyyli sai houkuteltua meidät radioiden ääreen. Seuraavina vuosina *Aamutiimi* sai kilpailijoita kuuluvuusalueitaan laajentaneista muista kaupallisista radioasemista. Samaan aikaan meistä kasvoi murrosikäisiä, nuoria ja nuoria aikuisia, ja ohjelmat alkoivat näyttäytyä uudessa valossa: ne eivät olleetkaan ihan kaikkia varten, vaan pääasiassa heteroille. Tunne korostui, sillä sukupuoli, seksi ja seksuaalisuus olivat ohjelmien keskeisiä teemoja.

Selvitän tässä artikkelissa sitä, minkälaisina sukupuoli, seksi ja seksuaalisuus esitetään kolmen formaattiradiokanavan aamuohjelmissa: Radio SuomiPOP:n *Aamulypsyssä*, Voicen *Heräämössä* ja YleX:n *YleX Aamussa*. Jaan kysymyksen seuraaviin osiin: Miten, missä yhteyksissä ja millaisissa subjektiasemissa esitetään naiset ja miehet sekä heterot, lesbot, homot ja muut seksuaaliset suuntautumiset? Kenen näkökul-

¹ Artikkelin perustuu kirjoittajan tiedotusopin pro gradu -tutkielmaan *Pikkutuhmaa aamutuimaan. Sukupuoli- ja seksuaalisuusdiskurssien tarkastelua formaattiradion aamuohjelmissa*. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto 2011.

mista aiheita käsitellään, ja mitkä näkökulmat jäävät pois? Millaista on ohjelmien seksipuhe?

Suomalaisessa mediatutkimuksessa ja akateemisessa keskustelussa on käsitelty sukupuolen, seksin ja seksuaalisuuden representaatioita etenkin televisiossa ja lehdistössä. Radiotutkimuksessa tämän artikkelin aihetta on sivunnut tutkija Tarja Savolainen, joka on laskenut sukupuolten määrällisiä esiintymisosoituksia eri radioasemilla ja ohjelmatyypeissä Paikallisladiotutkimus II:n aineistosta vuosilta 1988–1989. Savolaisen mukaan naiset saivat käyttöönsä alle viidenneksen yhteenlasketusta ohjelma-ajasta. Heidän osuutensa oli keskimääräistä suurempi palvelu- ja lastenohjelmissa sekä tiedotuksissa ja uutisissa. Naisen rooli oli toistaa ja uusintaa jo luotua kulttuuria, ei luoda uutta. (Savolainen 2007, 182–183.) Sukupuolten esiintymisosuudet eivät kuitenkaan kerro koko totuutta siitä, miten radio rakentaa ymmärrystä sukupuolesta. Tässä artikkelissa keskitynkkin puhesisältöjen analysoimiseen puheosuuksien mittaamisen sijaan.

Sukupuolen esityksiä ovat tarkastelleet television puolella muun muassa Kaarina Nikunen, Iris Ruoho ja Katja Valaskivi (1996). Tutkimuksessa *Nainen viihteenä, Mies viihdyttäjänä – viihtyykö Katsoja?* tarkasteltiin Yleisradion TV1:n ja TV2:n sekä MTV3:n prime time -ohjelmien sukupuolikuvastoja määrällisen kartoituksen, laadullisen analyysin sekä haastattelujen avulla. Tutkijoiden mukaan sukupuolta käsiteltiin ja työstettiin kanavilla monin keskenään ristiriitaisin diskurssein. Viihdeohjelmissa feminiini ja maskuliini nähtiin toisiaan täydentäviksi: nainen edusti usein silmäniloa ja viihdettä, kun taas mies ohjasi tapahtumia. Myös Nikunen, Ruoho ja Valaskivi muistuttavat, ettei ohjelmia analysoitaessa ollut mielekäästä tuijottaa pelkkää sukupuolta, sillä niin nais- kuin mieshahmot saattoivat pitää sukupuolikuvastoja paikallaan tai liikkeessä.

Median heteronormatiivisuuteen perehtynyt tutkija Leena-Maija Rossi (2003) käsittelee tapoja, joilla sukupuoli rakennettiin suomalaisessa televisiomainonnassa vuosituhaten taitteessa. Vaikka mainonta tuotti pääasiassa representaatioita, jotka näyttivät täyttävän normatiivisen heteroseksuaalisuuden ehdot, heterokäytäntöjen sääntöjä myös haastettiin. Lisäksi eräät ambivalentit mainokset laajensivat nais- ja mieskuvastoja. Rossi löysi aineistostaan myös heteronormatiivisuutta haastavia esitystapoja. Heikki Uimonen (2007) on käsitellyt televisiomainontaa miesten äänenkäytön näkökulmasta. Uimosen mukaan mainokset vahvistavat käsityksiä miehille ja naisille sopivista roolimalleista. Miesääni sopii mainonnassa miltei mihin hyvänsä diskurssiin, kun taas naisäänen käyttö on vähäisempää ainakin kun sitä vertaa naisruumiin runsaaseen käyttöön visuaalisessa julkisuudessa. Uimosen tarkastelemissa mainoksissa MTV3:lla ja Nelosella nainen päästettiin ääneen lähinnä kotiin, hoivaan ja huolehtimiseen liittyvien tuotteiden mainoksissa. Uimonen huomauttaa, että vaikka miestä saatetaan objektivoida televisiossa visuaalisesti, objektivointia on hankala jäljittää ääniraidalta, jos mainosta spiikkaa mies.

Meillä on kosolti tutkimustietoa sukupuolen ja seksuaalisuuden representaatioista suomalaisessa mediakulttuurissa, mutta radion kohdalla tutkimus on jäänyt vähäiseksi. Heidi Keinosen, Marko Ala-Fossin ja Juha Herkmanin (2008, 17) mukaan suomalainen radio-

tutkimus keskittyi 1980-luvulle asti lähinnä yleisradiotoimintaan ja journalismiin, mutta sittemmin radio on saanut osansa kasvaneesta kiinnostuksesta populaarikulttuuria kohtaan. Esimerkiksi radiomusiikkiin on perehdytty eri tutkimuksissa. Silti etenkin kaupallisen radion tutkiminen on jäänyt vähäiseksi jopa radiotutkimuksen sisällä. Ala-Fossin (2008, 33–34, 39–40) mukaan marginaalisuus voi juontua tutkimusalueen nuoruudesta, aineistojen heikosta saatavuudesta sekä radioasemien vastahakoisuudesta tai varauksellisuudesta tutkimusta kohtaan. Tähän listaan voi lisätä radioaineistojen käsittelyn työläyden. Esimerkiksi tämän artikkelin aineisto piti ensin tallentaa, sitten leikata ja lopulta vielä litteroida, ennen kuin päästiin itse analyysiin. Aineiston käsittelyä helpotti huomattavasti se, että sain tallennettua sen suoraan digitaaliseen muotoon. Jos tutkimuskohteenani olisivat olleet vaikkapa 1980- tai 1990-luvun radio-ohjelmat, työ olisi ollut monin kerroin vaikeampi, ellei jopa mahdoton toteuttaa. Heikki Uimonen (2008, 52–53) on tutkinut 1980-luvun radiomusiikkia aineistosta, joka oli tallennettu muun muassa analogisille referenssinauhoille, ja pelkästään aineiston saattaminen digitaaliseen muotoon edellytti lukuisia työvaiheita. Etenkin laaja aineisto vaatii paljon aikaa, työtunteja ja viitseliäisyyttä. Lisäksi työ voi edellyttää teknistä erityisosaamista.

Mediajulkisuudessa radion puheisältöjä on käsitelty silloin, kun niitä on pidetty paheksuttavina. Jo Radio Cityn ensimmäisessä lähetyksessä vuonna 1985 herätti keskustelua se, että kanava antoi ohjelma-aikaa Setalle. Kristillisen liiton puheenjohtaja Esko Almgren kritisoi tätä puhelimitse sanomalla, että ohjelma-ajan pitäisi olla myös vastuullisen vapauden aikaa. (Uimonen 2011, 79–80.) Radiomafian ohjelma *Anssi* herätti kohua vuonna 1994 rääväsuisen juontajansa takia. Nuorten suosimassa ohjelmassa Ari Peltonen luki ja kommentoi kuuntelijoiden kirjeitä sekä kävi alatyylisiä keskusteluja. Aluksi ohjelma hyllytettiin, mutta lopulta sitä alettiin nauhoittaa etukäteen.² Aamuohjelmia on riepoteltu julkisuudessa kenties kriittisimmässä valossa kesällä 2000, kun Kiss FM:n *Aamutiimissä* harrastettiin ryhmäseksiä. Tempaus poiki kuuntelijapalautetta, rikosilmoituksen, selvityspyynnön Telehallintokeskukselta sekä palstatilaa lukuisissa lehdissä.³ Radio SuomiPOPin *Aamulypsyn* juontaja Jaajo Linnonmaa on puolestaan päässyt otsikoihin muun muassa juonnettuaan radio-lähetystä humalassa.

Aineiston valinta ja kerääminen

Tutkin aamuohjelmia kolmella formaattiradiokanavalla, jotka ovat valtakunnallisia tai puolivaltakunnallisia ja suosittuja nuorten tai nuorten aikuisten keskuudessa. Kanaville on vakiintunut ohjelma-konsepti, johon kuuluvat sähkeutiset, säätiedotukset ja hittikappaleet sekä niiden välissä juontajien kaverillinen jutustelu, haastattelut, kilpailut jne. Kanavista SuomiPOP ja Voice kuuluvat eri kaupallisiin mediakonserneihin ja YleX on Yleisradion kanava. Mikään kanavista ei ole erityisesti suunnattu joko nais- tai miesyleisöille.

Formaattiradiosta puhuttaessa viitataan usein soittolistoihin perustuvaan musiikkikonseptointiin, joka tarkoittaa sitä, että kanavalla

² *Anssi*. Jukka Lindforsin kirjoitus Yleisradion internetsivustolla: http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/anssi_46297.html#media=46298 (24.10.2012)

³ *Kiss FM, osa 2: Kuu-luvuutta ja skandaaleja*. Otto Metsähukanan kirjoitus Mediamonitorin internetsivustolla: <http://www.mediamonitori.fi/index.php/artikkelit/kanavahistoriikit/285-kiss-fm?start=1> (24.10.2012)

⁴ Kansallisen radiotutkimuksen (KRT) tuloksia. Finnpanelin internet-sivusto: <http://www.finnpanel.fi/tulokset/radio/krtkk/vkotav1000.html> ja <http://www.finnpanel.fi/tulokset/radio/krtkk/pvatav1000.html> (18.3.2011)

⁵ SuomiPOP – Maamme laulut. RadioMedian internetsivusto: http://www.radiomedia.fi/radioasemat/mediakortit/fi_FI/radio_suomipop/ (18.10.2012)

⁶ The Voice. RadioMedian internetsivusto: http://www.radiomedia.fi/radioasemat/mediakortit/fi_FI/the_voice/ (18.10.2012)

soitettavat kappaleet valitaan etukäteen ja sijoitetaan aikasegmentteihin. Musiikista lähtenyt formulointi on laajentunut käsittämään myös muun kanavasisällön formuloinnin. Se näkyy esimerkiksi siinä, että juontajapersoonat profiloivat eri ohjelmapaikkoja ja lähetyksyrityksiä noudattelee kuuntelijoiden päivittäisiä rutiineja. (Snow 1983, 102–105.) Etenkin aamu on osoittautunut formaattiradiokanaville tärkeäksi ohjelmapaikaksi.

Radio SuomiPOP on vuonna 2001 perustettu, suomalaista pop- ja rock-musiikkia soittava kanava. Metroradio myi SuomiPOPin ja kaksi muuta kanavaansa suomalaiselle Sanoma-konsernille keväällä 2012. SuomiPOP on niin sanottu puolivaltakunnallinen kanava, eli se kuuluu kaikissa Suomen suurimmissa kaupungeissa. Tarkasteluajankohtana marraskuussa 2010 kanava tavoitti viikoittain noin 916 000 kuuntelijaa ja päivittäin noin 390 000 (KRT⁴). SuomiPOP ilmoittaa kohderyhmäkseen aikuiset, ja sen kuuntelijoista noin 64 prosenttia on 9–44-vuotiaita.⁵ *Aamulypsy* lähetetään arki-aamuisin kello 6–10. Ohjelmaa profiloi tarkasteluajankohtana ennen kaikkea miesjuontaja Jaajo Linnonmaa, jonka kanssa ohjelmaa juonsi Petra Kalliomaa. Lokakuussa 2011 Linnonmaa ilmoitti lopettavansa ohjelman juontamisen, ja juontajakokoonpano on elänyt sen jälkeen muutamaa otteeseen.

Voicen edeltäjä Kiss FM aloitti Suomessa vuonna 1995, ja se oli ensimmäisiä erikoisradioita, joilla oli lupa toimia usealla paikkakunnalla. Kiss FM oli Suomessa myös ensimmäinen yksinomaan nuorille suunnattu kanava, ja se erosi aiemmista kaupallisista radioista hitti-painotteisuudellaan (Uimonen 2011, 17–18). Nykyään Voice on puolivaltakunnallinen, ja se tavoitti tarkastelukuukautena viikoittain noin 721 000 kuuntelijaa ja päivittäin noin 269 000 (KRT). Voicen kohderyhmä on 18–34-vuotiaat aktiiviset kaupunkilaiset, ja reilu 80 prosenttia kuuntelijoista on 9–44-vuotiaita.⁶ Voicen omistaa SBS Finland, joka kuu-

SuomiPOPin *Aamulypsyä* juonsivat syksyllä 2010 Jaajo Linnonmaa ja Petra Kalliomaa.

⁷ "Jyri Kataja-Rahko YleX:n ohjelmapäälliköksi". Yleisradion internetsivusto. <http://yle.fi/yleisradio/ajankoh-taista/jyri-kataja-rahko-ylexn-ohjelmapaallikoksi> (18.10.2012)

Voicen *Heräämöö* juonsivat keväällä 2010 Marianne Tuominiemi (vas.), Juha Valvio, Jani Nivala, Juha Västi ja Elina Viitanen. Syksyllä 2010 Viitanen tilalle tuli Suvi Hartlin.

luu saksalaiseen Pro SiebenSat1 -konserniin. Myös *Heräämöö* lähetettiin tarkasteluajankohtana arkisin kello 6–10. Perinteikästä aamuohjelmaa juonsivat tarkasteluajankohtana Jani Nivala ja Marianne Tuominiemi, ja toimitus koostui parivaljakon lisäksi uutistoimittaja Eeva Rajalasta sekä avustajista. Voicen aamuohjelman kokoonpano on muuttunut pari kertaa sitten aineiston keräämisen, ja syksyllä 2012 muuttui ohjelman nimikin. Tämänhetkistä aamuohjelmaa *Voicen aamua* juontaa Lauri Kottonen.

Yleisradion nuorille suunnattu radiokanava YleX on Radiomafian seuraaja. Syksyllä 2011 sen kohderyhmää oli tarkoitus alkaa nuorentaa 15–34-vuotiaista kuuntelijoista.⁷ Radiomafia perustettiin vuonna 1990 Yleisradion radiokanavauudistuksen yhteydessä. Vuonna 2003 siitä tuli YleX, ja kanavan ilme kehittyi nuorekkaan formaattiradion suuntaan. YleX on yksi Yleisradion neljästä valtakunnallisesta radiokanavasta. Tarkastelukuukautena kanava tavoitti viikoittain noin 833 000 kuuntelijaa ja päivittäin noin 334 000 (KRT). *YleX Aamua* juonsivat ja juontavat edelleen Ilkka "Ile" Uusivuori ja Matti Ylönen. Heidän lisäksi toimitukseen kuuluvat Hanne Kautto ja Aleksi Ruskoaho. Ohjelma lähetetään arkisin kello 6.30–10.

Keräsin aineistoksi kanavien aamuohjelmat digitaalisessa muodossa aikaväliltä 15.–19.11.2010. Myös aiemmassa tutkimuksessa kanavasisällöistä on päästy johtopäätöksiin viikon mittaisia jaksoja kuuntelemalla (ks. Uimonen 2008, 52). Aineiston muodosti yhteensä

57,5 tuntia radiolähetystä, ja rajasin sitä kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa jätin analyysin ulkopuolelle ei-toimituksellisen aineiston eli musiikin, mainokset ja kanavatunnukset sekä uutiset ja säätiedotukset. Viihdeuutiset sisällytin aineistoon, sillä niihin liittyi vapaata keskustelua. Tämän rajauksen jälkeen aineiston muodostivat keskustelut, joita juontajat kävivät keskenään sekä vieraiden ja soit-tajien kanssa. Lisäksi aineistossa oli haastatteluja, gallupeja, visailuja ja juontoja.

Toisessa vaiheessa valitsin aineistokorpukseksi tunnin jaksot jokaiselta kanavalta maanantailta, tiistailta, torstailta ja perjantailta (ks. Suoninen 1999, 20; Juhila & Suoninen 1999, 242–243). Lähetystunnit edustivat eri kellonaikoja: maanantaina kello 6–7 (YleX kello 6.30–7), tiistaina kello 7–8, torstaina kello 8–9 ja perjantaina kello 9–10. Keski- viikolta valitsin korpukseen kaikki lähetystunnit, jotta aineistoon sisältyisi yksi lähetys kokonaisuudessaan. Näin aineistokorpuksen muodosti yhteensä 23 lähetystuntia.

Kolmannessa vaiheessa valitsin aineistokorpuksesta litteroitavaksi ja edelleen analysoitavaksi ne katkelmat, joissa käsiteltiin sukupuoliä, seksiä tai seksuaalisuutta. Sukupuoli, seksi ja seksuaalisuus saattoivat olla keskustelujen tai juontojen suoranaisten teemojen tai nivoutua niihin. Jotta löysin analyysia varten olennaiset katkelmat litteroitaviksi, esitin aineistokorpusta kuunnellessani kysymyksiä, jotka ohjasivat vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Kysyin muun muassa, puhuttiinko tallenteella naiseudesta, mieheydestä, parisuhteesta, seksistä tai seksuaalisesta suuntautumisesta? Oliko keskustelu muuten sukupuolittunut? Tai oliko se kaksimielinen? Analysoitavaa aineistoa löytyi kaikilta kanavilta ja kaikilta tunneilta, vähimmillään 0:02:59 (Voice 17.11.2010 kello 7–8) ja enimmillään 0:16:55 (SuomiPOP 18.11.2010 kello 8–9). Yhteensä analysoitavaa aineistoa kertyi 3:05:32. Sain rohkaisua rajauksilleni, kun huomasin diskursseja nousevan pakottamatta näin rajatusta aineistosta.

YleX Aamua juontavat Hanne Kautto (vas.), Matti Ylönen, Ilkka "Ile" Uusivuori ja Aleksis Ruskoaho.

Kriittisessä diskurssianalyysissä kielenkäytön nähdään rakentavan todellisuutta sen sijaan, että se olisi pelkästään todellisuuden kuvaamista. Sen teoreettinen viitekehys rakentuu Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen (1993, 17–18) jaottelun mukaisesti lähtöoletuksista, joita ovat muun muassa kielenkäytön seurauksia tuottava luonne sekä rinnakkaiset ja keskenään kilpailevat merkitysjärjestelmät. Toistensa kanssa kamppailevien merkitysjärjestelmien takia diskurssianalyysin tulokset eivät ole selkeää kokonaisuus, vaan diskurssit voivat näyttäytyä keskenään ristiriitaisina.

Sanotaan, että tutkimuksessa tulisi pikemmin tehdä diskurssianalyysiä kuin käyttää sitä. Menetelmä lienee nimittäin hedelmällisin, kun tutkija soveltaa sitä rohkeasti kulloisenkin tutkimusaineiston, -aiheen ja -kysymyksen mukaan. Soveltaminen pätee erityisen hyvin radioon, sillä menetelmää on radiotutkimuksessa käytetty vähän. Radion diskursseja on analysoinut Seppo Alajoutsijärvi kasvatustieteen väitöskirjassaan (2009), jossa tutkittiin toimittaja Hannu Taanilan puheen diskursseja Yleisradion *Sävelradio*-ohjelmassa. Vaikka sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkijat ovat tehneet myös diskurssianalyysiä, radion sisältöihin menetelmää ei ole sovellettu.

Vaikka diskurssianalyysiin liittyviä menetelmäoppaita ja tutkimuksia on tarjolla yllin kyllin, menetelmän väljyys tuntui etenkin työn alkuvaiheessa ongelmalliselta. Käytännössä tein analyysin niin, että kun olin saanut kaiken aineiston litteroitua, aloin lukea tekstejä läpi ja jäsenellä niitä tekstitiedostoihin eri teemojen mukaan. Ennen pitkää aineistosta ei enää noussut uusia teemoja ja jo muodostuneita teemoja tuntui järkevältä yhdistellä. Lopulta minulla oli kymmenkunta tekstitiedostoa pääteemoineen, ja niissä kymmenittäin alateemoja. Yksi teksti saattoi löytää paikkansa usean teeman alta.

Kun aloin kirjoittaa analyysiä, otin käsiteltäväksi tiedoston tiedostolta, etsin niiden sisältämistä katkelmista säännönmukaisuuksia ja poikkeuksia sekä poimin esimerkkejä. Lopulta tiedostoista nousi kahdeksan pääteemaa ja niiden alateemoja, joista rakentui analyysirunko. Teemat eivät olleet diskursseja, vaan ne auttoivat jäsentämään aineiston diskurssien hahmottamiseksi.⁸ Käyttämäni teemat olivat henkinen mieskuvasto, henkinen naiskuvasto, fyysinen mieskuvasto, fyysinen naiskuvasto, sosiaalinen heteroseksuaalisuuskuvasto, muu sosiaalinen seksuaalisuuskuvasto, fyysinen heteroseksuaalisuuskuvasto ja muu fyysinen seksuaalisuuskuvasto. Lopulta yhdelle diskurssille löytyi lähes aina tukea useista teemoista, ja yksi teema saattoi pitää sisällään erilaisia diskursseja.

Hahmottelin teemojen sisältä löytyviä sukupuoli-, seksi- ja seksuaalisuusdiskursseja tutkimalla representaatioita ja strategioita. Tein näin muun muassa tarkkailemalla sanavalintoja, symboliikkaa, stereotypioita ja myyttejä. Johdin aineistosta kolmentyyppisiä diskursseja, jotka olivat heteronormatiivista sukupuolijärjestelmää tukevia, muita seksuaalisuuksia poissulkevia ja pornahtavia. Analyysin pohjalta ensin mainittu diskurssiryhmä oli yleisimmin esiintyvä, ja sitä tukivat toinen ja kolmas ryhmä. Aineistosta oli luettavissa myös jonkinlainen

⁸ Aineiston järjestäminen teemoittain esitetään työvaiheena Linda A. Woodin ja Rolf O. Krogerin teoksessa *Doing Discourse Analysis* (2000, 181–182).

heteronormatiivisuutta vastustava diskurssi, johon en kuitenkaan tässä artikkelissa keskity.

Prinssille morsian: heteronormatiivinen diskurssi

Heteronormatiivista sukupuolijärjestelmää tukevan diskurssin rakennusaineita olivat aineistossa sukupuolten vastakkainasettelu ja sukupuolella selittäminen, hetero-olettamus, heteroseksuaalisuuden korostaminen sekä heteroseksuaalisuuden korjausliikkeet.

Naisen ja miehen vastakkainasettelu kuvastui jo kanavien juontajasetelmissä. Käsitteet naiseus ja mieheys sekä feminiinisyys ja maskuliinisuus olivat niin sidottuja nais- ja miessubjekteihin, että ne tuntuivat miltei konkreettisilta. Nais- ja mieskuvastot olivat pääasiassa vastakkaisia ja toisiaan täydentäviä, olivatpa kyseessä henkiset ominaisuudet tai fysiikka. Miehen henkisiin piirteisiin yhdistyivät yhtäältä laiskuus, viinaanmenevyys ja seksinhimoisuus, toisaalta käytännöllisyys ja sosiaalinen ylempiarvoisuus. Naisen henkisiin piirteisiin yhdistyivät tunteellisuus, äidillisyyys ja romanttisuus, ja toisaalta kömpelyys, tyhmyys ja lapsellisuus. Naisiin yhdistyivät myös suhteellisuuden- ja todellisuudentajun puute. Lisäksi henkilöiden olemusta, tekemisiä ja mieltymyksiä selitettiin usein sukupuolella. Nainen esimerkiksi tuoksui luonnostaan feminiiniselle, ja mies tarvitsi deodoranttia peittääkseen läpätunkevan miehekkyytensä (YleX 17.11.2010). Usein ihmisten väliset erot vietiin yksilötasolta (esimerkiksi juontajista) käsittämään laajempaa ihmisryhmää (naisia ja miehiä yleisesti).

Fyysiseen mieskuvaan kuuluivat silmiinpistävimmin kookkuus, karskius ja karvaisuus, ja naiskuvaan pienuus, suuririntaisuus ja aistillisuus. Naisen pienuuden ja miehen kookkuuden korostaminen on pantu merkille myös pornotutkimuksessa (esim. Paasonen 2006, 66). Miehen ulkonäköön liittyvät kielteiset piirteet ruokkivat heteromaskuliinisuutta: mies saatettiin esittää esimerkiksi ylipainoisena, eli liian kookkaana (SuomiPOP 17.11.2010). Naiskeho esitettiin seksuaalisemmassa valossa kuin mieskeho, ja yksittäisistä kehonosista rinnat saivat huomattavan paljon huomiota. Naiskehon arvioiminen saattoi saada homososiaalisen ulottuvuuden: miesjuontajat puhuttelivat mieskuuntelijoita ja rakensivat heidän kanssaan kaverillista yhteyttä, jota pönkitettiin ottamalla nainen miesten yhteisen halun kohteeksi (ks. Jokinen 2000, 224). Näin kävi, kun kansanedustaja Tanja Karpelaa odotettiin Linnan juhliin ja miesjuontaja puhutteli tapauksesta mieskuuntelijoita (YleX 16.11.2010).

Ulkonäöstä keskusteltaessa turhamaisuus yhdistettiin naisiin, ja turhamainen mies liitettiin naiskuvastoon (ks. Kyrölä 2005, 200–204). Esimerkiksi missi Viivi Pumpasen ja miesmalli Pezhman Ahmadin suhteen päättymistä selitettiin *Aamulypsyssä* sillä, että Pumpasen kylälästy Ahmadin ”selkä-perse-sääri-muna-rintakarvoihin, jotka oli aina siel lavuaaris” (SuomiPOP 18.11.2010). Juontajan mukaan miesmalli suhtautui ulkonäköönsä niin kuin entinen missityttöystävänsä, joka edustaa karskin mieskuvan valossa alhaisinta referenssiä: tyhmyyttä ja turhamaisuutta. Se, että mies luopui karvoistaan, oli ikään kuin hän olisi luopunut miehuudestaan: olihan listalla myös häpykarvoitus.

Aineistossa esiintyi myös kaljuuntuva prinssi William, mutta miehen kaljuuntumista pidettiin maskuliinisena ja karvojen poistamista oma-aloitteisesti feminiinisena. Prinssin kaljuuntuminen voitiinkin kuitata sillä, että ”kyllä se oo mies eikä mikään joka ei vähän kaljuunnu” (YleX 17.11.2010).

Seksuaalisuus ja myös parisuhde näyttäytyivät naisen ja miehen kaksinkeskisenä alueena. Parisuhteen itseoikeutettu instituutio oli avioliitto. Mies näyttäytyi usein valloittajana, ja valloittamisen kohde oli useammin nainen kuin maallinen omaisuus. Seksuaalisesti aktiivinen mies esitettiin alfauroksena, kun taas samanlainen nainen esitettiin pääasiassa kevytkenkäisenä. Hetero-olettamus ilmeni aineistossa niin, että heteroseksuaalisuutta pidettiin itsestään selvänä, historiallisena ja luonnollisena. Kun lähetykseen soitti kuuntelija, hänen oletettiin olevan hetero. Kun puhe oli julkisuudenhenkilöstä, hänenkin oletettiin olevan hetero, ellei hän ollut tullut kaapista julkisesti. Kun puhuttiin parisuhteesta tai seksistä, niistä puhuttiin naisen ja miehen välisenä asiana.

YleX Aamun (17.11.2010) gallupissa näytettiin naisille kuvaa prinssi Williamista ja kysyttiin, menisivätkö he prinssin kanssa naimisiin. Hetero-olettamuksen rikkoi mies, joka oli vastannut kysymykseen vaivihkaa:

Mieshaastattelija: (...) tota... täss on nyt ehkä, ilmeisesti käyny semmonen pieni... erehdys. (...) Niin siis sanoit sä äsken, että mun piti kysyy kahdeltakymmeneltä suomalaiselta... (korottaa ääntään) naiselta... tota, tosta gallup-jutusta. (nauravat)

Miesjuontaja 2: No ei.

Miesjuontaja 1: No miks, miksi toisaalta.

Mieshaastattelija: Jos semmosia pieniä lipsahduksia sattu, nii kai ne on ihan ok?

Miesjuontaja 2: On joo ihan ok.

Mieshaastattelija: Noo jess!

Miesjuontaja 1: Ne on vaan... vähän matalaäänisempiä naisia, vähän niin ku *Matin* pianonopettaja (epäselvä nimi) joskus aikanaan.

Miesjuontaja 2: Joo, venäläine, venäläinen kehonrakentaja.

(...)

Miesjuontaja 1: Sen lempiääniala oli basso. (toinen miesjuontaja tekee matalan äänen) (matalalta) ”Soitetaan taas *Kissanpolkkaa* täältä matalalta”.

Hetero-olettamusta tukee se, että kysymyksen kuvitellaan olevan relevantti kenen tahansa vastaan tulevan naisen kohdalla. Vastaavasti asiaa ei ole relevanttia kysyä keneltäkään vastaan tulevalta mieheltä. Yksi miesvastaaja naisvastaajien joukossa on ”erehdys” tai ”lipsahdus” normaalina pidetystä. Miesjuontaja 2 on sitä mieltä, että ”on (...) ihan ok”, jos kysymystä ei ole esitetty vain naisille. Miesjuontaja 1 ehtii kuitenkin lisäämään, että kyseessä oli ehkä matalaääninen nainen. Molemmat asiat esitetään karnevalistisesti: se, että mieheltä kysytään menisikö hän miehen kanssa naimisiin, ja se, että naisella on matala ääni. Matalaääninen nainen löytää paikkansa samasta kategoriasta ”venäläisen kehonrakentajan” kanssa. Homoseksuaalisuutta pidetään puolestaan niin marginaalisena, että miehen kuuloinen nainen

tekee tilanteesta tolkullisemman. Myöhemmin lähetyksessä esitetään nauhoite gallupista:

Mieshaastattelija: Alekski Ruuskanen Ylex Aamusta moi.

Mieshaastattelija: (miehen ääni) Moi.

Mieshaastattelija: Ootteks te pari?

Naishaastattelija: (naisen ääni) Ei olla.

Mieshaastattelija: Ai jaa, no sit mä tohdin kysyä neidiltä, hei menisit sä tän miehen kaa naimisiin?

Naishaastattelija: Een varmaan. Ehkä vähän liian vanha mulle.

Mieshaastattelija: Äijä kattoo nyt vierestä ihan kateellisena.

Mieshaastattelija: Kyyl mä voisin mennä.

Mieshaastattelija: Sä oisit ihan valmis prinsessaks?

Mieshaastattelija: Siis totta kai.

(lähetyks siirtyy studioon, jossa juontajat nauravat)

Mieshaastattelija lähestyy kadulla naista ja miestä olettaen, että he voivat olla heteropariskunta. Vaikka haastattelijalle selviää, että kyseessä ei ole pariskunta, hän olettaa miehen olevan kateellinen, kun naista lähestytään tällaisella kysymyksellä. Tähän sisältyy olettaus, että vaikka nainen ja mies eivät ole parisuhteessa, he ovat heteroita. Mies kuitenkin rikkoo heteronormatiivisen asetelman ja on ensimmäinen haastatelluista, joka voisi mennä kuvan miehen kanssa naimisiin. Haastattelija leimaa hänet oitis ”prinsessaksi”. Mies, joka tuntee vetoa mieheen, määrittää nyt naiseen viittaavaan tulkintarepertuaariin nojautuen. Kun lähetyks palaa studioon, juontajat ilakoivat tilanteelle, sillä mies poikkesi subjektiasemastaan eikä sopinut heteronormatiiviseen kuvastoon.

Jos miehen heteroseksuaalisuudessa mennään harmaalle alueelle, ohjelmissa on pääsääntöisesti tarve korostaa tai ”korjata” hetero-olettamusta, minkä avulla päästään takaisin hegemonisen heteromas-kuliinisuuden alueelle. Kun *YleX Aamussa* (19.11.2010) oli vieraana miespuolinen entinen balettianssija, keskustelu kehystettiin heteromas-kuliinisuutta korostavilla teemoilla, kuten jääkiekkoharrastuksella. Kaikilla kanavilla (15.11.2010) puolestaan ”ojennettiin” mieskilpailijaa, joka oli itkenyt *Tanssii tähtien kanssa* -televisio-ohjelmassa. Miehen liikkuminen tanssista tulkittiin kiusalliseksi tai huvittavaksi. Miehen poikkeaminen ”normaalista” otettiin muutenkin hanakammin silmätikuksi kuin naisen poikkeaminen. Esimerkiksi korkealta laulavan miesartistin Antti Tuiskun leikkaus tulkittiin leikkimielisesti sukupuolenvaihdosleikkaukseksi (SuomiPOP 17.11.2010): näin penis on ikään kuin ylimääräistä miehessä, jota pidetään feminiinisena.

Ohjelmista oli luettavissa myös patriarkaalinen ja sovinnainen puheta. Patriarkaaliselle puhetavalle oli tyypillistä naisten ja miesten roolijaon tekeminen ja naisen pitäminen sosiaalisesti alempiarvoisena. Naiseen liitettiin lukuisia kertoja vanhemmuus, kun taas mieheen liitettiin naisen huoltajuus. Näin esimerkiksi remonttikeskustelussa, jossa naisen esitettiin olevan ensin riippuvainen isänsä ja sitten miesystävänsä avusta (*YleX* 17.11.2010). Nainen ja mies esiintyivät usein myös tiedollisesti vastakkaisina, kuten naisjuontajan pyytäessä apua

miespuoliselta uutistoimittajalta ulkomaisten paikannimien lausumisessa (SuomiPOP 17.11.2010).

Tuuppaus saviruukkuun: poissulkeva diskurssi

Heteronormatiivisuus ei rakennu ainoastaan tukemalla sitä, vaan sitä voimistetaan myös sulkemalla pois, marginalisoimalla tai karnevalisoimalla muita seksuaalisuuksia. Heteronormatiivista sukupuolijärjestelmää tukeva ja muita seksuaalisuuksia poissulkeva diskurssi ovat tavallaan saman asian kaksi puolta, mutta ne eroavat toisistaan strategisesti. Voisi sanoa, että muut seksuaalisuudet suljetaan pois aina, kun seksuaalisuudesta tai seksistä puhutaan heteronormatiivisesti. Poissulkeminen herätti eniten huomiota silloin, kun jokin aihe rajattiin aktiivisesti heteronormatiivisesti: kysyttiin vaikkapa vain naisilta, menisivätkö he prinssin kanssa naimisiin. Muita seksuaalisuuksia saatettiin sulkea ulkopuolelle myös passiivisesti, eli ne sivuutettiin keskusteltaessa vaikkapa siitä, mitä ihmiset suvaitsevat kumppaniltaan parisuhteessa (YleX 16.11.2010).

Poissulkevassa diskurssissa saatettiin myös sysätä marginaaliin muut sukupuolen ja seksuaalisuuden kokemukset kuin heteronaisuus ja -mieheys. Pääasiallinen vaihtoehto heteroseksuaalisuudelle oli miesten homoseksuaalisuus. Aiemmassakin tutkimuksessa homojen on havaittu esiintyvän mediassa useammin ja monimuotoisemmin kuin lesbojen (ks. Juvonen 2004, 44; Rossi 2005, 75). Kun aineistossa viitattiin muihin seksuaalisuuksiin, viittaaminen tapahtui pääsääntöisesti ”ulkopuolelta” humoristisessa, epäilyttävässä tai väheksyvässä valossa. Siihen nähden, miten harvoin aineistossa puhuttiin muista seksuaalisuuksista kuin heteroseksuaalisuudesta, ne esitettiin usein karnevalistisesti. Ne olivat huvittavia poikkeuksia normista, kuten heteromiehen yrittäessä lähennellä lesboa (YleX 18.11.2010). Transvestitismi esiintyi aineistossa yksinomaan koomisessa valossa, ei viehättävänä, kiihottavana tai edes neutraalina.

Anaaliseksi mielletään usein kahden miehen väliseksi seksin muodoksi, ja seuraavassa katkelmassa se tulkintani mukaan epäluonnollistetaan. Miesjuontaja korjaa käsityksen, joka lehtiartikkelin mukaan naisilla on oraaliseksistä: suuseksi ei ole halventavaa, mutta anaaliseksi on (SuomiPOP 18.11.2010):

Miesjuontaja: (...) Oletus yksi: monet naiset luulevat, että mies haluaa suuseksiä vain halventaakseen naisia.

Naisjuontaja: Joo, mä en ehkä käyttäis sanaa niin ku ”halventaakseen naisia”, tässä ehkä etsitään niin ku sellasta alistamista.

Miesjuontaja: No mä, mä sanoisin taas, Petra Kalliomaa, että...

Naisjuontaja: Mm?

Miesjuontaja: ...tässä näin niin et, jos sä haluut alistaa naista, niin sillan sä tuuppaat sitä saviruukkuun.

Naisjuontaja: (hetken hiljaisuus) Juu...

Miesjuontaja: Ja sitte taas tämä, tämä, tämä osasto niin, ihan normaali pillin soittaminen, niin se on ihan ok, mut siis siinä kohtaa, ku sua napa-

taan (Naisjuontaja nauraa) takaraivost kiinni ja sut kakutetaan, niin silloin mennään tälle halventamisosastolle.

Naisjuontaja: Hyi noita termejä! Mä en vieläkään onneks ymmärrä niistä puoliakaan.

Katkelma kertoo suoraan heteroseksistä, mutta tulkintani mukaan epäsuorasti myös miestenkeskiseksi mielletystä seksiaktista. Miesjuontajan mukaan "pillin soittaminen" ei ole alistamista, mutta "saviruukkuun tuuppaaminen" on. Määrittelemällä heteroseksin normaalia miesjuontaja tulee sulkeneeksi miesten välisen yhdynnän normaalin ulkopuolelle. Siihen liitetään myös kielteisiä konnotaatioita alistetuksi ja halvennetuksi tulemisesta. Katkelmassa uusinnetaan myös sukupuolistereotyyppioita sekä juontajien välisessä dynamiikassa että keskustelutapaolosuhteissa. Miesjuontaja näyttää kokeneena, kun taas naisjuontaja näyttää häveliäänä ja viattomana. Nainen pitää miehen käyttämiä termejä vastenmielisinä ja on tavallaan liian puhtoinen ymmärtääkseen niitä. Miesjuontajalle naisen alistaminen on tahdon kysymys ("jos sä haluat alistaa naista..."). Nainen on toiminnan kohde, jota "tuupataan", "napataan takaraivosta kiinni" ja "kakutetaan". Vain "pillin soittamisessa" naiseen viitataan tekijänä, ja siinäkin teko on seksuaalisen nautinnon tuottaminen miehelle.

Tuoksuu pörrölle: pornahtava diskurssi

Pornosta on tullut osa median valtavirtaa. Pornoistumista tapahtuu monella tasolla, ja pornahtavat esitykset valtaavat arkista tilaa monin paikoin. Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen ja Laura Saarenmaa (2005, 8–20) katsovat, että pornossa on nykyään kyse paitsi omasta teollisuudenalastaan myös symbolisista esityksistä ja esityskonventioista. Porno ei enää tulisikaan nähdä yksinomaan lajityyppinä vaan myös tyylinä. Pornoistumisen käsite toimii diskurssianalyyssissä mielestäni paremmin kuin yliseksualisoituminen, sillä se ei leimaa kielenkäyttäjää samalla tavalla yliseksuaaliseksi, eli seksuaalisesti yliaktiiviseksi tai ylilatautuneeksi ihmiseksi.

Tarkastelluista aamuohjelmista löytyi enemmän esimerkkejä pornahtavasta kuin asiallisesta seksipuheesta. Pornahtavaan diskurssiin liittyivät viihteellisyys ja vihjaus seksuaalisesta kiihottavuudesta. Selkeimpiä esimerkkejä siitä olivat seksiaktin kuvaukset. Kun YleX:llä keskusteltiin laulaja-näyttelijä Christina Aguilera elokuvan kuvauksista, miesjuontaja puhui ohjaajan suulla lainaten pornon tyyliä: "Meepä Christina kontilles nyt siinä, niin kuvataan vähän filimiä." (YleX 18.11.2010) Naiskeho objektivoitiin paitsi aktin kohteena, myös haluavan katseen kohteena, kun taas mieskeho esitettiin halun kohteena vain harvoin. Lähes poikkeuksetta mies esitti naisen seksiobjektina ja toisin päin, mikä tukee heteronormatiivista sukupuolijärjestelmää. Toisaalta esimerkiksi heteronaisen esittäminen seksiobjektina voi olla lesbonäkökulmasta nautittavaa (ks. Koivunen 2006, 89–91). Ulkonäöstä oli toki puhetta myös ilman seksuaalista motiivia: esimerkiksi miesjuontajien välisessä uimarantakeskustelussa tarkasteltiin lihaksikkaita

miehiä sosiaalisen arvojärjestyksen näkökulmasta (YleX 17.11.2010). Naisten kohdalla seksuaalinen motiivi dominoi: kaikilla kanavilla arvioitiin Linnan juhlien naisvieraita juuri seksikkyyden näkökulmasta (16.11.2010).

Ohjelmissa kehiteltiin myös kaksimielisyyksiä sellaisten asioiden ympärille, jotka voitiin tavalla tai toisella yhdistää miehen tai naisen sukupuolielimeen. Tällaisia olivat tahalliset väärinymmärrykset, kielellä leikittely tai merkitsijän ja merkityn viittaussuhteiden sekoittaminen. Viimeisimmällä viittaataan siihen, että esimerkiksi yleiskielisestä sanasta "kassit" otettiin käyttöön slangimerkitys "kivekset" (19.11.2010). Usein seksuaalisuus, sukupuolielimet tai rinnat tuotiin osaksi keskusteluja, joihin ne liittyivät väkinäisesti. Puheen sävy oli pikkutuhma, ja sille oli tyypillistä jännite nais- ja miesjuontajan/juontajien välillä. Subjekti oli tyypillisesti heteroseksuaali mies ja objekti heteroseksuaali nainen – tai niin annettiin ymmärtää. Seuraavassa esimerkissä puhutaan naislaulajan lanseeraamasta hajuvedestä, jonka nimi saa miesjuontajan mielikuvituksen lentämään (Voice 17.11.2010):

Naisjuontaja: (...) eilen lanseerattiin New Yorkissa Pur-niminen hajuvesi. Vähän niin ku kissat englanniks äänтелеe. (matkii kissaa, naurahtaa) Eli Pur.

Miesjuontaja: Eli pörrö.

Naisjuontaja: [(englantilaisittain) Pur]. (naurahtaa) No nii.

Miesjuontaja: Se on pörrön hajunen.

Naisjuontaja: (naurahtaa) Tää hajuvesipullo on kissan muotoinen, ja sit siinä on kissan silmät kiiluu... timanttisen kirkkaasti. (vetää henkeä) Ja tää Pur-nimi valittiin hajuvedelle myös ääntämisen takia, koska... kun sanoo per-fume, tai per-fect, nii, sit se on... pur.

Miesjuontaja: No miltä se pörrö tuoksuu? (Naisjuontaja naurahtaa) (englantilaisittain) Pur... (suomalaisittain) Pur, pörrö, pur, pör... (englantilaisittain) Pur... (...) Okei. (englantilaisittain) Pur... Kind of perv... to me. (Naisjuontaja naurahtaa.)

Alussa nainen toppuuttelee miestä, mikä on aineistossa yleistä miehen puhuessa seksuaalisesti värittyneesti. Aivan yhtä tyypillistä on, että nainen lopulta "antautuu" miehen leikinlaskulle, kuten tässäkin katkelmassa. Alussa naisjuontaja luo pornahtavan vaikutelman matkimalla kissaa, ja sen jälkeen miesjuontaja korostaa vaikutelmaa puhumalla matalalla äänellä. Mies sinetöi keskustelun kaksimielisyyden toteamalla englanniksi, että hajuvesi antaa hänelle aika pervon vaikutelman. Viimeistään siinä vaiheessa syntyy käsitys yhtymäkohdasta naisen sukupuolielimeen.

Rääväsuu, viihdyttäjä ja naapurinpoika

Kolme tarkasteltua radiokanavaa keräävät viikoittain miljoonayleisön, ja kuuntelijoilla on väistämättä lukuisia erilaisia identiteetti-positioita. Keräämäni aineiston pohjalta voi kuitenkin väittää, että kanavien aamuohjelmat lähestyvät kuuntelijoitaan enemmistön ehdoilla eli heteroseksuaalisuuden kautta, kun puhe on seksistä tai seksuaalisuu-

desta. Vastaavasti naiseus ja mieheys esitetään dikotomisesti. Heteronormin ulkopuolella ohjelmat eivät juuri tarjoa yleisöille identiteetin rakentamisen tai vahvistamisen aineksia.

Vaikka formaattiradio on henkilöitynyt media ja sen sisällöt ovat pitkälti tekijöistään kiinni, aamuohjelmat todistavat sitä vastaan, että tekijöiden taustat heijastuisivat automaattisesti sisältöihin. Pelkkä nais- ja miessukupuolen edustus ei johda siihen, että sisällöt olisivat monipuolisia tai moniarvoisia. Päinvastoin, nais- ja miesjuontaja tuntuvat rakentavan ohjelmille heteronormatiivisen kehyksen, jossa asioita lähestytään helposti kaksinapaisesti. Jos siis ohjelmien tuotannossa nais- ja miesedustus pelkistyvät nais- ja miesnäkökulmiksi tai nais- ja mieskuuntelijoiden viiteryhmiiksi, lopputulos lienee suurin piirtein se, mitä tästä artikkelista on saanut lukea: yksipuolisia, stereotyyppisiä ja dikotomisia sukupuolen esityksiä. Ohjelmissa muut suuntautumiset kuin heteroseksuaalisuus näyttävät tulevan huomioiduiksi lähinnä silloin, kun niitä elävät kuuntelijat tai haastateltavat tekevät niin. Ohjelmantekijöiltä voisi edellyttää, että muita seksuaalisuuksia ei ainakaan aktiivisesti suljeta ulkopuolelle, mutta lisäksi niitä voisi tuoda oma-aloitteisesti keskustelunaiheiksi tai ottaa näkökulmiksi.

On huomionarvoista, että formaattiradiokanavat pyrkivät minimoimaan riskinsä lähes kaikessa toiminnassa, mutta puheisällöissä ne ovat valmiita laiminlyömään muut kuin heteroseksuaaliset kuuntelijat – ja lisäksi vieraannuttamaan ne heterot, jotka karsastavat yksipuolisia sukupuolen, seksin ja seksuaalisuuden esityksiä. Esimerkiksi radion musiikkivalintoihin liittyviä riskejä minimoidaan niin, että soittolistoja kootaan käyttäen apuna salitestejä, joissa radion kohderyhmään kuuluvat henkilöt arvioivat musiikkinäytteitä (Uimonen 2011, 23). Olisi mielenkiintoista testata, millaisia puheisälltöjä tuottaisivat sellaiset salitestit, joissa soitettaisiin puhenäytteitä sukupuolesta, seksistä ja seksuaalisuudesta. Olisi toki mahdollista, että ne tuottaisivat yhtä rajattuja ja yksipuolisia sisältöjä kuin soittolistojen on väitetty tuottavan.

Vaikka tarkasteltujen ohjelmien profiilit olivat erilaisia, niiden sisällöt muistuttivat paljolti toisiaan, joskin hieman erilaisin korostuksin. Kaikilla kanavilla vallitsi heteronormatiivinen sukupuolijärjestys, jota haastettiin häviävän vähän. Kanavien mieskuva oli yhtenäinen, mutta korjausliikkeet ei-maskuliinisena pidetystä takaisin hegemoniseen maskuliinisuuteen tekivät näkyväksi sen, millaista mieheys voi olla hegemonisen tulkintarepertuaarin ulkopuolella. SuomiPOP ja YleX tekivät enemmän eroa suomalaisen heteromaskuliinisuuden ja muiden etnisyyksien välillä kuin Voice.

Mieskuvaan verrattuna ohjelmien naiskuva tuntui staattiselta. Erityisesti SuomiPOPilla ja Voicella naisjuontaja näyttäytyi johdonmukaisesti miesjuontajaa sovinnaisempana, siveellisempänä ja viattomampana. YleX:n kohdalla lopputulokseen vaikutti luonnollisesti se, että veto vastuussa oli kaksi miestä. Kuitenkin myös YleX Aamun miesjuontajat ikään kuin tarvitsivat vastapooliksi naisjuontajan, joka kävi studiossa aamun mittaan useita kertoja. Seksistä puhuttiin SuomiPOPin *Aamulypsyssä* paljon, heteronormatiivisesti ja jopa sovinistisesti. Voicen *Heräämössä* seksistä puhuttiin vihjailevaan sävyyn ja YleX Aamussa ”ulkopuolelta”, esimerkiksi julkisjuorujen kautta.

SuomiPOPin *Aamulypsy* oli jo profiililtaan avoimen provokatiivinen. Lähetyksissä seksuaalisen jännitteen rakentaminen nais- ja miesjuontajan välille oli kuitenkin yllättävän vähäistä siihen nähden, miten ronski ohjelman tyyli muuten oli. Pikkutuhmuuksia kyllä viljeltiin, mutta jännitettä ei rakennettu niinkään juontajaparin välille kuin naisjuontajan ja miesten välille yleisesti ja miesjuontajan ja naisten välille yleisesti. Juontajadynamiikaltaan nais- ja miesjuontajan välinen suhde näyttäytyi usein jopa heteromaskuliinisena kaverisuhteena, jossa seksistä puhuttiin ronskisti mutta keskustelutilanteesta pidättäytyttiin tekemästä liian intiimiä. On toki huomautettava, että *Aamulypsyn* keskustelut olivat usein voimakkaasti sukupuolittuneita ja toistivat patriarkaalisia nais- ja miesrooleja.

Voicen *Heräämö* oli profiililtaan viihteellinen, ja sukupuoli- ja seksuaalisuustematiikassaan jonkinlainen keskitien kulkija. Heräämössä esitetyt sukupuoliroolit olivat vähemmän korostuneita kuin SuomiPOPilla ja YleX:illä, mutta ohjelma nousi aineistosta voimakkaimmin esille pikkutuhmuuksien viljelijänä. Ohjelman tekijätiimissä oli syksyllä 2010 lukuisia henkilöitä, ja miehiä ja naisia suurin piirtein samassa suhteessa. Flirttailun kohteita ei tarvinnutkaan usein hakea studiota kauempaa. Voimakkaimmin seksuaalista jännitettä rakennettiin pääjuontajaparin välille, ja sitä saattoivat ruokkia muut toimittajat.

YleX Aamu oli profiililtaan naapurinpoikamainen, mikä sopii hyvin Yleisradion nuorten ohjelmien linjaan. Kahden miehen luotsaamassa ohjelmassa korostui kuitenkin homososiaalisuus, ja se oli ajoittain yllättävän seksistinen. Heteronormatiivisuuden perusteella Yleisradio tuntuu valinneen ohjelman strategiaksi sen, että se puhuttelee mahdollisimman suurta yleisöä marginaalien sijaan. Kun heteronormatiivisia sisältöjä löytyy kaupallisilta kilpailijoilta yllin kyllin, on syytä kysyä, pitäisikö Yleisradion tässä yhteydessä palvella massoja vai marginaaleja.

Miksi sitten nuorille suunnatut formaattiradiot päätyvät tuottamaan niin yksipuolisia sisältöjä sukupuolesta, seksistä ja seksuaalisuudesta? Nostin jo esille yleisön määrittelemisen runsaslukuisimman heteroväestön ehdoilla. Ainakaan kaupallisilla radioilla ei liene tarvetta koetella sellaisten kuuntelijoiden sietokykyä, jotka haluavat nauttia aamuohjelmansa heteronormatiivisena. Se, että ohjelmissa viljellään heteronormatiivisia pikkutuhmuuksia, tekee lähestymistavasta kaverillisen. Pikkutuhmuudet ja kaksimielisyydet olivat sen verran merkittävä osa aineistoa, ettei niiden osuutta ole myöskään syytä väheksyä helppona ohjelma-ajan täytteenä.

Havaintojeni mukaan formaattiradiota voi kuitenkin tehdä sekä markkinaehtoisesti että ei-heteronormatiivisesti. Korviini on osunut joitakin tapauksia, joissa radiojuontajat ovat avanneet näkökulmiaan heteronormin ulkopuolelle ilman, että vaikutelma on ollut ryppyotsainen tai päälle liimattu. Kerrankin kaupallisella Radio NRJ:llä nais- ja miesjuontaja puhuivat tekstiviesteistä, joita olivat erehdyksissä lähettäneet väärin puhelinumeroihin. Naisjuontaja kertoi lähettäneensä isälleen viestin, jonka oli tarkoittanut silloiselle tyttöystävälleen. Lesbosuhde ei ollut puheenaihe, vaan luonteva osa keskustelua. Myös Yleisradion puolelta löytyy avauksia heteronormin ulkopuolelle.

YleX Aamu on alkanut soveltaa vanhaa visailukonseptiaan Puolityhmät kysymykset pyytämällä yleisöltä perjantaisin puolituhmia kysymyksiä. Taannoin juontajat kysyivät eräältä miessoittajalta edelliseen kysymykseen viitaten, onko tämä työntänyt aamulla suuhunsa jotakin 14-senttistä, joka on tehnyt edestakaista liikettä ja jättänyt jälkeensä valkoista tahnaa. Vaikka molempien keskustelujen asiasisällöstä voi olla montaa mieltä, aiheen käsittelytavat osoittavat, että seksuaalisuus on enemmän kuin heterosuhteet.

Kirjallisuus

Ala-Fossi, Marko (2008) Aina äänessä, mutta vastahakoisesti valokeilassa? Kaupallisen radion tutkimuksen esteitä ja erityispiirteitä. Teoksessa Heidi Keinonen, Marko Ala-Fossi & Juha Herkman (toim.) *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa: Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Tampere University Press, 33–47.

Alajoutsijärvi, Seppo (2009) "Mitä tulikaan sanottua". *Hannu Taanilan radiopuheen analyysi*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Halonen, Irma Kaarina & Ruoho, Iris & Savolainen, Tarja & Zilliacus-Tikkanen Henrika (toim.) (2007) *Välittämisen tilassa: Feminististä mediatutkimusta synnyttämässä*. Jyväskylä: Minerva.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Kymmenen kysymystä diskurssianalyyseistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 233–252.

Juvonen, Tuula (2004) Nyt se näkyy, nyt taas ei: Heteronormatiivisuus ja homoseksuaalisuuden esillepano Helsingin Sanomissa. *Tiedotustutkimus* 27:2, 34–55.

Keinonen, Heidi & Ala-Fossi, Marko & Herkman, Juha (toim.) (2008) *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa: Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Tampere University Press.

Koivunen, Anu (2006) Queer-feministinen katse elokuvaan. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 80–106.

Kyrölä, Katariina (2005) Henry "Suuri" ja jatkuva taistelu. Pornotähti suomalaisen heteromaskuliinisuuden (anti)sankarina. Teoksessa Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen & Laura Saarenmaa (toim.) *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 183–207.

Mäkelä, Anna & Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (toim.) (2006) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Nikunen, Kaarina & Ruoho, Iris & Valaskivi Katja (1996) *Nainen viihteenä, Mies viihdyttäjänä – viihtyykö Katsoja? Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja, A: 1/1996*. Yleisradio.

Nikunen, Kaarina & Paasonen, Susanna & Saarenmaa, Laura (toim.) (2005) *Jokapäiväinen pornomme: Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Paasonen, Susanna (2006) Identiteetti internetissä. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 149–167.

- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2005) Meissä kaikissa ei vielä asukaan pieni queer? Homosarjojen varovaista sukupuolimainontaa lukemassa. *Lähikuva* 18:2, 75–80.
- Savolainen, Tarja (2007) Radiotutkimuksen metodologiasta: Miten lähestyä mykkyyttä ja radiotyön rutiineja? Teoksessa Irma Kaarina Halonen, Iris Ruoho, Tarja Savolainen & Henrika Zilliacus-Tikkanen (toim.) *Välittämisen tilassa: Feminististä mediatutkimusta synnyttämässä*. Jyväskylä: Paino Kopijyvä, 179–190.
- Snow, Robert P. (1983) *Creating Media Culture*. Beverly Hills, Lontoo & New York: Sage.
- Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskursssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Uimonen, Heikki (2007) Bensankärystä pullantuoksuun: Miesänen käyttö suomalaisissa televisiomainoksissa. *Lähikuva* 20:4, 6–23.
- Uimonen, Heikki (2008) Kun kuulen tangon hiljaisen. Radiomusiikin muutos ja tutkimuksen metodologiset haasteet. Teoksessa Heidi Keinonen, Marko Ala-Fossi & Juha Herkman (toim.) *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa: Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Tampere University Press, 48–63.
- Uimonen, Heikki (2011) *Radiomusiikin rakennemuutos. Kaupallisten radioiden musiikki 1985–2005*. Tampere: Tampere University Press.
- Wood, Linda A. & Kroger, Rolf O. (2000) *Doing Discourse Analysis: Methods of Studying Action in Talk and Text*. Thousand Oaks, Lontoo, New Delhi: Sage.